

10. ԶՈՓԶԻ

Ավալ ժամանակին ընում ա շինում մի Զոփշի: Էս Զոփշին հենց ինքն ա ընում, մի կնիկ. ո՛նչ տղա, ո՛նչ աղջիկ, ո՛նչ մեր, ո՛նչ քիւր, ո՛նչ աղպեր, մախլաս ըսկի զադ լի ունենում՝ մարդ ու կնիկ են ընում, իրանց չոր գլուխը:

Էս մեր Զոփշու բան ու փեշակը հենց էս էր. աստու իրան-օրը, դեռ լիսն ու մութը չբաժանված, վե կկենար, պարանը վե կուներ, կէթար հանդը շոփ կիտելու, իրիկունը կգար տուն: Ընենց էլ մի զուլում շոփ կիտող էր, որ հանդումը մի շոփի կտոր էլա շէր թողա, որ ղշերը տանեն իրանց հմար բուն շինեն, յա՛ մի ճամփորդ ուստ գալիս, ցուրտ վախտը մի քանի շոփ էլա հավաքեր, բերեր վառեր, տաքանար:

Օրեն մի օրը էս Զոփշին էլի վեր ա կենում, պարանը քցում ուր, էթում հանդը, ճամփին սրան մի Օձ ա ուստ գալի:

— Բարո՛վ, Զո՛փշի աղպեր,— ասում ա:

— Բարո՛վ, հաղա՛ր բարին,— ասում ա,— Օ՛ձ աղպեր:

— Ախար ըսենց բա՛ն կըլնի,— ասում ա Օձը,— էլ աշխարհումը շոփ չես թողում՝ հավաքում ես. ջանավա՛ր ասես, ղո՛ւշ ասես՝ բոմմա քեզանից գանգատավոր են:

— Ի՛նչ անեմ, Օ՛ձ աղպեր,— ասում ա,— քյասիւր մարդ եմ, իմ ապրուստն էլ դրանից ա. էթում եմ հավաքում, բերում ծախում, տուն, տեղ, օղլուշաղ պահում: Ուրիշ փեշակ էլ չունեմ, որ ասեմ հա՛:

— Լա՛վ,— ասում ա Օձը,— որ քյասիւր ես՝ մի բան ասեմ անկաշ կա՛նես:

— Խի՞ չեմ անի, Օ՛ձ աղպեր. ասա՛ տենամ:

— Հրեդ վե կալ դագանակդ,— ասեց,— տո՛ւ, գլուխս ջընջխա՛. նենա մի քիչ գլխիս դհիցը կտրա՛, մի քիչ պոչիս դհիցը, դեն քցա՛, մնացածը վե կալ տա՛ր ձեր հայաթումը մի դրաղ տեղ ֆորա՛, վրեն էլ մի լավ մատուտ կապա՛: Մի քանի ամսեն վրա,— ասեց,— էդ մատուի միջին մի նռան ծառ դուս կգա, եքա-եքա նռներ կտա. հենց որ նուրը պոկես, բերես տապակ անես՝ կտենաս միջին ակն ու մարգարիտ¹, մարջան ու հաղար մի ջուռա անգին քարեր: Կտանես քեզ հմար կծախես, կհարստանաս, մըկ էլ չես գա ըստերանք բյասիր-քյուսուրի ուղղը կտրի:

— Չէ՛, Օ՛ձ աղպեր,— ասաց Չոփչին,— էդ գլուխ գալու բան չի, ի՛նչ ասես՝ կանեմ, էդ՝ չէ՛: Քյասիր եմ, քյասիր՝ դո՛ւ ինչ անես:

— Քե՛զ ինչ, ա՛ղպեր,— ասեց Օձը,— ի՛նչ ասում եմ՝ արա՛. դու հո իմ գլխի վեքիլը չե՛ս:

Չոփչին աղաք չէր հավատում, վախում էր չըլնի՞ թե շանթի. համա տեհավ որ չէ՛, շատ ա զոռում, էլ թամաշ չարեց. վե կալավ դագանակը, տվեց Օձի գլուխը ջընջխեց, մի քիչ գլխի դհիցը կրտրեց, մի քիչ պոչի դհիցը դեն քցեց, մնացածը բերեց տուն, հայաթումը մի դրաղ տեղ ֆորեց, ոնց որ ասել էր՝ վրեն էլ բերեց մի լավ մատուտ կապեց:

Անց կացավ մի ամիս, էրկու ամիս, իրեք ամիս, օրեն մի օրը վե կացավ գնաց ակը տալու Գնաց ի՛նչ տեհավ՝ դո՛րթ որ, մատուի միջին հրեն մի նռան ծառ. վրի նռանն էլ հո՛ հալ ու հեսար չկա:

Ասեց.— Տենամ միջին դագ կա՞ թե չէ:

Մի հատ քաղեց, տապակ արեց՝ ի՛նչ նուրը, քոմմա ակն ու մարգարիտ, մարջան ու հաղար մի ջուռա անգին քարեր:

— Փա՛ռքդ շատ ըլնի,— ասեց,— աստո՛ժ, էս հետ ինձ հասցըրի՛ր՝ լա՛վ հասցրի՛ր. ախար ես մեռա էսքամ տարի չոփչություն անելոն, ձեռս զա՛դ չընկավ:

Ուրախությունիցը էդ գշեր Չոփչու քունը չի տարե, սաղ գշեր խեղճը բաց աչքով ա լիսացրե:

Առավոտը գշերով-գշերհանա վե կացավ, նուրը վե կալավ, դրեց ջերը, տարավ բաղար, որ ծախի: Է՛ս զարգյարի կուշտը, է՛ն

¹ Տոպգիր տեքստում հաջորդում է՝ Բոլխանտ, որը բանահավաքի ձեռքով լնջված է (Մ. Կ.):

զարգւարի կուշտը, դե՛ս տարավ, դե՛ն տարավ՝ առնող չէլավ: Վեր-
ջը որ շատ ման էկավ, մի Ջհուդ զարգւար ռաստ էկավ:

— Ա՛ղպեր,— հարցրեց,— էդ ի՞նչ ես ծախում:

— Ակն ու մարգարիտ,— ասեց:

— Հատը ո՞նց ես տալի:

— Հենց ո՞նց որ ուզում ես:

— Հատին հազար մանեթ տա՞մ:

— Տո՛ւ,— ասեց,— տա՛ր խերը տես:— Համա ինքն իրա միջին
ընկնց էր իմանում, թե վրեն ծիծաղում ա:

Ջհուդն անխոս հանեց, հատին հազար մանեթ համբրեց, ձե-
ռիցն առավ:

— Սրանից է՛լ ունես,— հարցրեց,— թե հենց էս ա:

— Հենց ի՛նչքամ ուզում ես,— ասեց,— որ բերեմ կա՞ռնես:

— Կառնեմ,— ասեց Ջհուդը,— խի՞ չեմ առնի:

Չոփշին ուրախ-ուրախ տուն ա գալի, մնացած նռններից մի
քանի հատ էլա պոկում, տապակ անում, քարերը հանում, բերում
էդ Ջհդի վրեն հատը հազար մանեթով սաղացնում: Մի՛ն, է՛րկու,
հի՛նգ, տա՛սը՝ ըսենց հարստանում ա, եքա փողի,՝ մըլքի տեր
դառնում:

Խալիսը մնացել ին միտք անելոն, թե էս խեղճ, քյասիր, ան-
ճար, օրեն հացի մուրացկան Չոփշին ոնց հարստացավ, էսքամ մալ
ու դոլվաթի տեր էլավ:

էդ քաղաքումը մի շատ հարուստ բեղրգյան ա ըլնում:

էս բեղրգյանը ինքն իրան միտքն ա անում. «Ա՛ղպեր,— ասում
ա,— էս մարդը էրեկվա Չոփշին չէ՞ր, որ պարանը վեր էր ունում,
էթում հանգը չոփ կիտելու. հմի էսքամ մալ ու դոլվաթը, հարստու-
թյունը ո՞վ տվեց սրան, չոփշությունով հո չաշխա՛տեց: Կա չկա,—
ասում ա,— ըստե՛ն մի բան կա. ո՞նց որ ըլնի, ես պտի իմանամ:
կա՛վա:

Մարդ ա զրկում, մի պառաւ կնիկ ա կանչիլ տալի կուշտը:

— Ա՛յ բաշի,— ասում ա,— էն Չոփշուն հո ճանա՛նչում ես, որ
հմի էնքամ հարստությունի, մալ ու դոլվաթի տեր ա դառն:

— Կա՛վ, շատ լա՛վ եմ ճանանչում, բեղրգյա՛նը սաղ ըլնի,—
ասում ա պառաւը:— Խի՞ որ, ի՞նչ ես անում:

— Չե՛ս կարա մի ֆանդով իմանա, տենանք էսքամ հարստու-
թյունը, մալ ու դոլվաթը նրան ո՞վ ա տվե:

— Խի՞ չեմ կարա,— ասում ա,— դրանից էլ հեշտ բա՛ն:

— Քեզ տենամ, հը՛, բա՛ջի, որ իմացել ես, հենց ինչ ուզես՝ կտամ:

էս ջադուբյար պառաւին ա՛ ջնձրոտ-մնձրոտ, ճղված-ճոթած շորեր ա հագնում, վե կենում, էթում դուզ Զոփշու տունը:

— Ի՞նչ բանի հմար ես էկե,— հարցնում ա Զոփշին:

— Խեղճ անտեր, անտիրական կնիկ եմ,— ասում ա,— ի՞նչ կըլնի ձեր արեւի սաղաղին մի կտոր հաց տաք՝ պահեք. ես էլ աղաք-ներիդ դուլլուղ կանեմ՝ ջուր կբերեմ, ավիլ կանեմ, մախլաս, ինչ որ ձեռիցս կգա՝ կանեմ:

— Լա՛վ,— ասում են մարդ ու կնիկ,— զաթի մընք էլ քեզ նման կնկա ինք ման գալի, որ էփի, թափի, լվանա, մեր տան բանն անի:— Վեր են ունում, վարձքի խաթեր իրանց տանը պահում:

Անց ա կենում մի վախտ, մի ամիս, էրկու ամիս, իրեք ամիս, էս պառավը ընե՛նց մի լավ դուլլուղ ա անում, ընե՛նց մի ժաժ գալի, նստում, վե կենում, որ Զոփշին, իրա կնիկը սրան շատ սիրում են. մի խոսքով, իրանց հալալ մորը էնքամ շին ուղի, ինչքամ սրան ին ուզում: Ըսենց նրանց աչքը մննելուց եղը, օրեն մի օրը, Զոփշու կնկանը որ մենակ ա քցում, կայնում ա յախեն:

— Խա՛նում ջան,— ասում ա,— քեզ ուզում եմ մի բան հարցնի, համա քաշվում եմ:

— Խի՞ ես քաշվում, ա՛յ բաջի, ասա՛. ասա՛ տենամ ի՞նչ ես ուզում:

— Խա՛նումը սաղ ըլնի,— ասում ա պառավը,— ես ուզում ի հարցնեմ, տենամ՝ էսքամ հարստությունը, մալ ու դուլվաթը ձեզ որդիան ա. ի՞նչքամ միտք եմ անում, միտք եմ անում, խելքս չի հասնում, թե ասեմ էսքամն էլ աշխատել եք, ըսկի ավատալու բան չի. ասեմ՝ գտել եք, ըտ էլ չիլնի: Մախլա՛ս. կա՛, չկա՛՝ ըստե մի բան կա. դու արի՛, խա՛նում ջան, դրուստն ասա՛: Սա էլ գիտաք, որ ձեր մերն եմ, չեմ էթա մեր սըռը խալխին ասի:

Զոփշու կնիկը աղաք չեմ ու չում արեց, ուզեցավ շասի, համա տեհավ, որ շատ ա դեմ ընկնում, նստեց մին-մին, տեղը-տեղին նաղլ արեց:

— Ա՛յ բաջի,— ասեց,— բա չե՞ս ասի, մեր քյասիր վախտը, մի օր մարդս էթում ա հանդը շոփ կիտելու, ճամփին նրան մի Օձ ա ռաստ գալի. «Զոփշի աղպեր,— ասում ա,— ըտենց հո չի՛լնի,

հանդումն էլ չոփ չես թողում՝ հավաքում ես. խեղճ դշերի ոռոգին էլ ես կտրում: Շի՛նչ անեմ, Օ՛ձ աղպեր,— ասում ա մարդս,— ես էլ խեղճ եմ, անճար եմ, դրանով եմ ապրուստ անում: «Բայ որ քտենց ա,— ասում ա Օձը,— տո՛ւ, ինձ սըպանա. մի քիչ գլխիս դ՛հիցը կտրա՛, մի քիչ պոչիս դ՛հիցը, մնացածը տար ձեր հայաթումը ֆորա՛, վրեն մատուռ կապա՛: Մի քանի ամսեն վրա,— ասում ա,— կգաս, կտենաս էդ մատուի միջին նռան ծառ ա դուս էկե, եքա-եքա նոներ ա տվե: Հենց որ նուռը քաղես, տապակ անես, կտենաս մեջը լիքը ակն ու մարգարիտ, մարջան ու հազար մի ջուռա անգին քարէր: Կտանես,— ասում ա,— կծախես, մըն էլ չես դա քստերանք չոփ կիտի»: Մարդս էլ քաշում ա դազանակը, տալի Օձին սըպանում, մի քիչ գլխի դ՛հիցը կտրում, մի քիչ պոչի դ՛հիցը՝ դեն քցում, մնացածը բերում մեր հայաթումը ֆորում, վրեն էլ մի լավ մատուռ կապում: Անց կացավ մի վախտ, բա չե՛ս ասի, ա՛յ բաջի, ինչ որ Օձն ասել էր՝ մին-մին, տեղը-տեղին կատարվեց: Հրենիկ տե՛նում ես էն մատուռը,— մատուով շանց ա տալի,— նռան ծառը էդ մատուի միջին ա. վրի նռանն էլ հո՛ հալ ու հեսար չկա. ինչքամ քաղել ենք ծախե, քսան էնքամ էլ դեռ կենում ա՛: Հմի տե՛հար, ա՛յ բաջի, ո՛նց ենք հարստացե:

— Տեհա՛, խա՛նում ջան, տեհա՛. աստոծ ձեր մինը հազար անի, ո՛վ չի ուզի:

— Համա չըլնեմ-չիմանամ, ա՛յ բաջի, էթաս սրան, նրան ասես, հա՛, թե չէ էլ մարդիս ձեռիցը չեմ պըծնի՝ մահս կտա՛:

— Զէ՛, խա՛նում ջան, ես հո էրեխա չեմ, էթամ մեր սըռը խալխին ասեմ:

Համա ո՞րդե. հենց հեգսի օրը, ինչ որ լսել էր, փեշումը կոլոկեց, գնաց բեղրգյանին խաբար տվեց:

— Բեղրգյա՛նը սաղ ըլնի,— ասեց,— բա չե՛ս ասի՝ ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բան:— Նստեց մին-մին, տեղը-տեղին նաղլ արեց՝

— Լա՛վ,— ասեց բեղրգյանը,— հմի ե՛ս գիտամ, նա՛:— Հանեց պառավին մի գոգ ոսկի տվեց՝ ճամփու դրեց:

Անց կացավ մի քանի վախտ, օրեն մի օրը, վե կացավ գնաց Զոփշու կուշտը:

¹ Տպագիր տեքստում՝ կրուհացնի, կրողա. ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.):

— Բարո՛վ, Չո՛փշի աղպեր,— ասեց բեղրգյանը:

— Բարո՛վ, հազա՛ր բարին:

— Չո՛փշի աղպեր, քեզ մի բան եմ ուզում հարցնի, համա պտի դրուատն ասես, հա՛:

— էրկուսը հարցրա՛, բեղրգյա՛նը սաղ ընի:

— Դու արի՛ դրուատ ասա՛: Չոփշի աղպեր, էսքամ հարստու-
թյունը, մալ ու դովաթը քեզ ո՞րդիան ա:

— Ո՞րդիան պտի ընի,— ասեց Չոփշին,— ճակատիս հալալ
քրտնքովն եմ աշխատե:

— Ձե՛, սո՛ւտ ես ասում. ուզո՞ւմ ես մարդ գանք:

— Լա՛վ, մարդ գանք. ընչի՞ վրեն:

— Հե՛նց ընչի վրեն ուզում ես:

— Թե գտար,— ասեց,— ես իմ տուն ու տեղը, մալ ու դով-
աթը քոմմա քեզ տամ. թե չէ՛ հո՛, դո՛ւ քունը ինձ տաս: Ռա՞ղի ես:

— Ռա՞ղի եմ, ա՛ղպեր, ուղի եմ: Դե արի էթանք մի քանի
մարդ էլ կանչենք շհադ, որ մարջը մարջ ընի, ո՛նչ ես խոսքիցս
եդ դառնամ, ո՛նչ դու:

— Լա՛վ, էթա՛նք:

Վեր են կենում, էթում մի քանի մարդ էլ կանչում, բերում ընդե
շհադ կաննացնում:

— Դե հմի ասա՛, բեղրգյա՛նը սաղ ընի, տենանք իմ հարս-
տությունը ո՞րդիան ա:

— Ձեր հայաթումը,— ասում ա,— մի մատուռ կա, մատուռի
միջին՝ մի նռան ծառ...

— Լա՛վ, լա՛վ, լա՛վ. էլ մի՛ ասի,— խոսքը կտրում ա Չոփ-
շին,— տա՛րար: Ինչ ունեմ-չունեմ՝ տո՛ւն, տե՛ղ, մա՛լ, դովա՛թ
քոմմա քեզ. տա՛ր, մորդ կաթի նման քեզ հալալ ընի. ես կէթամ
էլի աղաքվա նման շոփշություն կանեմ: Փա՛ռք ասսու ողորմու-
թյունին, ոնց որ տվեց, ընենց էլ պռավ:

Ասում ա ու կնկա կուռը բռնում, տանիցը լափ դարտակ դուս
գալի, էթում մի քնձրոտ-մնձրոտ տուն, քրեհում, միջին կենում:

Էլ էն Չոփշին, էլ էն Չոփշին: Առավոտը լիսը բացվում էր թե
չէ, պարանը քցում էր ուսը, էթում հանդը շոփ կիտեղու, իրիկունը
գալի տուն: Ասենք կնիկը եննա զլխի ա ընկնում, որ ըստոնք քոմ-
մա էն քավթառ պառավի բաներն ա, համա վախությունիցը մար-
դին չի ասում, անսաս իրա հմար տաղ ա անում, մնում:

Ըսենց անց ա կենում մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, մի ամիս, էրկու ամիս՝ օրեն մի օրը էս մեր Զոփշին ինքն իրան միտքն ա անում. «Ա՛ղպեր,— ասում ա,— ըսենց բան չիլնի. ես պտի վե կենամ էթամ աստու կուշտը գանգատ, մի տենամ ես ի՞նչ մեղքի տեր ի, որ էսքամ մալ ու դովաթը տվեց՝ էլ եղ ձեռիցս առավ»:

Էթում ա կնկա հեննա ա մասլահաթ տենում: Կնիկն էլ, թե.— Դու գիտաս, ա՛յ մարդ, էթում ես՝ գնա՛:

Զոփշին ա՛ մի քանի ամսվա պաշար ա վեր ունում, փետն առնում ձեռը, ընկնում ճամփա՝ դպա աստու կուշտը: Էթում ա էթում, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի մեշի միջի սրան էրկու վերունի դաթիր ա ռաստ դալի: Տենում ա էրկսի մեջքն էլ յարա-փարեն կոխել ա՛:

— Բարո՛վ,— ասում ա Զոփշին:

— Բարո՛վ, հազա՛ր բարին: Ի՞նչ մարդ ես,— հարցնում են զաթրները:

— Ես ֆլա՛ն Զոփշին եմ,— ասում ա:

— Բա էդ ո՛ւր ես էթում:

— Էթում եմ աստու կուշտը գանգատ:

— Որ էթում ես, ի՞նչ կրլնի մեր դճիցն էլ գանգատ անես: Էս տասը տարի՝ մեր մեջքը յարա-փարեն կոխել ա. ի՞նչ դեղ, դարման անում ենք, լավանալու ճար, իլլաճ չիլնում: Մի հարցրա՛, տես մենք ի՞նչ մեղքի տեր ենք, որ աստոծ մեզ ըսենց պատճել ա:

— Աչքիս վրեն,— ասում ա,— կասեմ:

— Աչքդ վարդի վրեն,— ասում են զաթրները:

Էս մեր Զոփշին ա, սրանց տալիս ա անց կենում, թողում էթում էլ եղ իրա ճամփեն: Էթում ա, էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, հասնում ա մի քաղաք: Էս քաղաքի միջովը անց կենալիս տենում ա էրկու սի՛րուն, նա՛շխուն, արեգակի կտոր աղջիկ՝

— Բարո՛վ,— ասում ա Զոփշին:

— Ա՛յ բարո՛վ, աստու հազա՛ր բարին, խերին: Ի՞նչ մարդ ես,— հարցնում են աղջկեքը:

— Ես ֆլա՛ն Զոփշին եմ,— ասում ա:

— Բա էդ ո՛ւր ես էթում:

— Էթում եմ աստու կուշտը գանգատ:

— Որ էթում ես,— ասում են,— ի՞նչ կրլնի մեր դճիցն էլ գա...

գատ անհա: Մեր հերը լավ հարստութիւնի, լավ մալ ու դուլմաթի տեր ա. մընք էլ, տենում ես, էսքամ սիրուն, էսքամ նաշխուն, ի՞նչ անհա՝ մեզանից գեշերը մարդի են էթում, մենք ըսենց մնացել ենք տանը: Մի հարցրա՛ տես մե՛ր ճարն ինչ պտի ընի:

— Լա՛վ, — ասում ա, — ձեր գանգատն էլ տեղ կհասցնեմ:

Ասում ա, տալի անց կենում, էթում: էթում ա, էթում, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի եքա անտուտ, անտակ ծովի ա ռասո՞ գալի: Տենում ա էդ ծովի միջին մի դուշ կաննել ա, սաղ ծովը փորն ա քաշում էլի շի կշտանում, հարա՛յ-մադաթը քցում ա. — Ամա՛ն, աստ՛ւ սիրուն, ես ծարավ մեռա՝ մի պուտ ջո՛ւր:

— Բարո՛վ, — ասում ա Զոփշին:

— Բարո՛վ, հազա՛ր բարին, հողածին: Ի՞նչ մարդ ես, — հարցնում ա դուշը:

— Ես Ֆլա՛ն Զոփշին եմ, — ասում ա:

— Բա էդ ո՞ւր ես էթում:

— էթում եմ աստու կուշտը գանգատ:

— Որ էթում ես, — ասում ա, — ի՞նչ կընի իմ դհիցն էլ գանգատ անհա: Ես էսքամ տարի էս ծովի միջին կաննած՝ սաղ ծովը փորս եմ քաշում, էլի շեմ կշտանում. մի հարցրա՛ տե՛ս իմ ճարն ի՞նչ պտի ընի:

— Զո՛ւփտ աչքիս վրեն, — ասում ա, — քու գանգատն էլ տեղ կհասցնեմ:

Տալիս ա անց կենում, էթում էլ եդ իրա ճամփեն: էթում ա, էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի օր, էրկու օր, մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, վերջը դուս ա գալի՝ աշխարքի անծերը: Տենում ա ընդե սիւպտակ միթքով մի ծեր, գզզված մարդ հրեն թախտի վրեն բաղմել ա: էթում ա դրան գլուխ տալի:

— Բարո՛վ, ա՛յ բարի, — ասում ա Զոփշին:

— Բարո՛վ, հազա՛ր բարին: Ի՞նչ մարդ ես, — հարցնում ա հալիվորը:

— Ես Ֆլա՛ն Զոփշին եմ, — ասում ա:

— Բա էդ ո՞ւր ես էթում:

— էթում եմ աստու կուշտը գանգատ:

¹ Տպագիր տեքստում՝ «...մի օր, երկու օր, իրեք օր, մախլասի մի շաբաթ, աալիս ա դուս գալի...»։ Խմբագրումը բանահավաքին է (Մ. Կ.):

— Աստուծո՛հ ենց ես եմ, որ տենում ես. ասա՛ տենամ զանգատդ ի՞նչ ա:

Չոփշին էս լսեց թե չէ, էն սհաթը ընկաւ աստու տեները:

— Տե՛ր աստուծո՛, — ասեց, — ես մի խեղճ, դառն աղքատ ի, ամեն օր պարանը վեր ի ունում, էթում հանդը շոփ կիտելու, իրիկունը դալի տուն: Ըսենց մարդ ու կնիկ քարի հեննա քաղվելուն, ավազի հեննա մաղվելուն, դունդ-դունդ անելուն յուր ինք էթում: Օրեն մի օրն էլ, վեր ի կացե գնացե ցախի, ճամփին մի Օձ ռաստ էկաւ: «Չոփշի աղպեր, — ասեց, — հերթք չի՞ դու էս հանդի շոփերը կիտես. տնա՛շեն, խեղճ դշերի ռուզդն էլ ես կտրում, որ տանեն իրանց հմար բուն շինեն»: Ի՞նչ անեմ, — ասեցի, — քյասիր մարդ եմ, ես էլ դրանով եմ ապրում: Քիսս որ ըտենց ա, — ասեց Օձը, — դազանակդ վե կալ, տո՛ւ գլուխս ջընջիա. եննա մի քիչ զլխս դհիցը կտրա՛, մի քիչ պոշիս դհիցը՝ դեն քցա՛, մնացողը՝ տար ձեր հայաթումը մի դրադ տեղ ֆորա՛, վրեն էլ մի լավ մատուտ կապա՛: Մի քանի ամսեն վրա, — ասեց, — էդ մատուի միջին մի նռան ծառ դուս կգա, եքա-եքա նռներ կտա. հենց ո՛րը քաղես, տապակ անես՝ կաննաս մեջը լիքը ակն ու մարգարիտ, հաղար մի շուտա անգին քարեր: Կտանես կծախես, — ասեց, — կհարստանաս, մըկ էլ չես զա ըստերանք շոփ կիտի: Ես էլ նրան անկաջ արի, դազանակով տվի գլուխը ջընջխեցի. ոնց որ ասել էր, ընենց էլ արի, տարա մեր հայաթումը ֆորեցի, վրեն էլ մի լավ մատուտ կապեցի: Ղո՛րթ որ, Օձը ոնց որ ասել էր, մին-մին, տեղը-տեղին կատարվեց: Հարստացա, լավ մալ ու դուլաթի տեր դառա. համա վերջը չեմ գիտա ոնց էր էլի, մեր քաղաքումը մի բիւրդյան կա, էս բանը իմացել էր. էկաւ հեննես մարջ էկաւ՝ տարաւ: Ինչ ունեի, շունեի՝ տո՛ւն, տե՛ղ, մա՛լ, դուլաթ, քոմմա տվի նրան, կնկանս կուռը բռնեցի, թողի տանիցս լա՛փ դարտակ դուս էկա: Էլա էլ էն Չոփշին, էլ էն Չոփշին, ամեն օր պարանը վեր ի ունում, էթում հանդը շոփ կիտում, բերում՝ սըթար ինք անում: Ըսենց մի քանի վախտ անց կացաւ, օրեն մի օրը միտք արի, ասեցի՝ էթամ աստու փեշը բռնեմ, հարցնեմ տենամ ես ի՞նչ մեղքի տեր ի, որ էսքամ հարստությունը, մալ ու դուլաթը տվեց՝ էլ եդ ձեռիցս խլեց: Հմի էկել եմ ընկե քու ոնները: Տե՛ր աստուծո՛, բալի էլի դու մի լիս ու ճար անես:

¹ Տպագիր տեքստում՝ մեղքը, ուղղումը մեր կողմից է (Մ. Կ.):

— Կէթաս էլ եդ ձեր քաղաքը,— ասեց աստոծ,— էն բեզրգյանի հեննա մարջ կգաս: Կասես. «Արևը ո՞րդիան ա դուս գալի»: Կասի. «Հալըա՛թ որ է՛ս դհիցը»: Կասես. «Զէ՛, է՛ն մի դհիցը. ուզո՞ւմ ես, արի մարջ գանք»: Որ մարջ էկար, էն վախտը՝ ես արևը քու ասած դհիցը կհանեմ: Մարջը կտանես, մալ ու դուլվաթդ էլ եդ կգա քու ձեռը:

— Փա՛ռքդ շատ ըլնի,— ասեց,— տե՛ր աստոծ, ոնց որ հրամայեցիր՝ ընենց էլ կէթամ կանեմ: Էդ հո էդ: Մի ուրիշ գանգատ էլ ունեմ: Ծամփին մի մեշի միջի ինձ էրկու ղաթիր ուստ էկան:— Ո՛ւր ես էթում,— հարցրին: Ասեցի.— էթում եմ ասսու կուշտը գանգատ:— Որ էթում ես,— ասեցին,— ի՛նչ կըլնի մեր դհիցն էլ գանգատ անես: Էս տասը տարի՝ մեր մեջքը յարա-փարեն կոխել ա. ի՛նչ անում ենք, չենք անում՝ լավանալու ճար, իլլաճ չիլնում: Մի հարցրա՛ տես մեր ճարն ինչ պտի ըլնի:

— Ծա նրանց ստեղծել եմ,— ասեց աստոծ,— որ մարդկերանցը պետքը գան, բեռ շալակեն, բան անեն, չէ թե տարեն տասնէրկու ամիս պարապ-սարապ մեշեքը շափչփեն: Ուզո՞ւմ են,— ասեց,— աղաք արա՛, տա՛ր ձեր քաղաքը, վրենբը փալան դի, բանացրա՛ ալբիալը մեջքների յարեն կլավանա:

— Էդ հո էդ: Էկա, էկա, էկա՛ հասա մի քաղաք. ըտե էրկու սի՛րուն, նա՛շխուն, ակն ու արեգակ աղջիկ ուստ էկան: Հարցրին. «Էդ ո՞ւր ես էթում»: Ասեցի.— էթում եմ ասսու կուշտը գանգատ: «Որ էթում ես,— ասեցին,— ի՛նչ կըլնի, մեր դհիցն էլ գանգատ անես: Մենք ըսենց լավ օջախից ենք, ըսենց էլ սիրուն, ոնց որ տենում ես, համա ինչ անես, մի հետ մեր բախտը կապվել ա, մնացել ենք տանը: Մի հարցրա՛, տես մեր ախրն ի՛նչ պտի ըլնի:

— Էդ էրկու սիրուն աղջիկն էլ քո՛ւ ղսմաթն ա,— ասեց աստոծ,— վե կունես, կտանես ձեր քաղաքը, ընդե մարդի կտաս:

— Էդ էլ հո էդ,— վրա բերեց Զոփիին:— Գալիս ճամփին մի անտակ ծովի ուստ էկա. տեհա մի ղուշ էդ ծովի միջին կաննել ա, սաղ ծովը փորն ա քաշում, էլի՛ չի կշտանում՝ ձեն ա տալի. «Ամա՛ն, ասսո՛ւ սիրուն, էրվեցի, խորովվեցի, տապակվեցի՝ մի պուտ ջո՛ւր»: Էս ղուշն էլ իրա գանգատն արեց. «Էսքամ տարի ա, էս ծովի ջուրը սաղ փորս եմ քաշում, էլի ինձ կշտում չկա: Մի հարցրա՛ ասսուն,— ասեց,— տենանք ես ի՛նչ մեղքի տեր եմ, յա իմ ճարն ի՛նչ պտի ըլնի»:

— Էդ ղշի տեղը,— ասեց աստոծ,— հենց էդ ծովն ա, որ կա. որ ընդիան բաց թողամ՝ արար աշխարհը քար ու քանդ, բրիշակ կանի: Ըսենց էլ կէթաս կասես իրան:

— Տեր աստոծ,— ասեց Չոփշին,— պրծա. էլ զանգատ չունեմ: Եննա աստու ձեռը պաշեց, թողաց եդ դառավ էլ էն ճամփովը, որ ճամփով որ էկել էր:

Էկավ, էկավ, էկավ, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, հասավ էն անտակ ծովի դրադը:

— Չոփշի աղպեր,— հարցրեց ղուշը,— աստուն տե՛հար, իմ գանդատն արե՞ցիր:

— Հա՛, ղո՛ւշ աղպեր, տեհա. զանգատդ արեցի: Աստոծ ասեց, «նրա տեղը հենց էդ ծովն ա, որ կա, ընդիան որ թողամ՝ արար աշխարհը քար ու քանդ կանի»:

Ասեց, տվեց անց կացավ: Էկավ, էկավ, էկավ, հասավ էն աղջըկերանց քաղաքը: Հարց ու փորձ արեց, նրանց գտավ:

— Աստոծ լսեց ձեր զանգատը,— ասեց,— հրամայեց որ էրկրսիդ էլ տանեմ մեր քաղաքը ընդե մարդի տամ: Հմի ի՞նչ եք ասում. կգա՞ք էթանք:

— Կգանք, խի՞ չենք գա,— ասեցին,— աստու հրամանն ա՛ ինչ կարանք ասի:

Վե կացան հենեհն էկան: Էկան, էկան, էկան, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մեշի միշին էն էրկու դաթիրը ռաստ էկան:

— Չոփշի աղպեր,— հարցրին,— աստուն տե՛հար. մեր գանդատն արե՞ցիր:

— Հա՛, տեհա,— ասեց:

— Բա ի՞նչ ասեց:

— Սո նրանց ստեղծել եմ,— ասեց,— որ մարդկերանցը պետքը գան, բեռ շալակեն, բան անեն: Ուզում են,— ասաց,— աղաք արա՛, տա՛ր բանացրա՛ մեջքների յարեն ալբիալը կլավանա: Է՛, կգա՞ք տանեմ:

— Կգա՛նք, խի՞ չենք գա,— ասեցին:

Չոփշին էն սհաթը դաթրների բերանը գյամ դրեց, մինը մի աղջկանը, տվեց, մինը մեկեկին, նստեցին՝ ընկան ճամբա: Նստելու բաշտան՝ էրկու դաթրի յարեն էլ ալբիալը սաղացավ:

Էս մեր Չոփշին ա՛ էկա՛վ, էկա՛վ, էկա՛վ, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, իրեք շաբաթ, մախլասի՝ մի

ամիս, հասաւ իրանց երկիրը։ Սաղ քաղաքը շաւ էլաւ, թե Չոփչին էկել ա, հեննեն էլ էրկու սի՛րուն, նա՛շխուն, հուրի-մալաք աղջիկ ա բերե, որ տենողի խելքն ա էթում։ Բեզրգյանը էս իմանում ա թե չէ, ալբիալը վեր ա կենում, էթում կուշտը։

— Բարո՛ւլ ես էկե,— ասում ա,— Չո՛փչի աղպեր. ամեն ճամփեդ սալամա՛թ։ Էդ էրկու սիրուն աղջիկը ո՞րդիման ա,— հարցնում ա,— չե՛ս ծախի առնեմ։

— Չէ՛,— ասում ա,— չե՛մ ծախի. որ քու սաղ մալ ու դոլվաթն էլ տաս՝ էլի չեմ ծախի։ Ուզո՞ւմ ես, արի՛՛ էլի մարջ գանք։

— Լա՛ւ, մարջ գանք,— ասում ա բեզրգյանը։— Ընչի՞ վրեն։

— Դու ինձ մի աղաք ասա՝ արևը ո՞ր դհիցն ա դուս գալի։

Բեզրգյանը մատով շանց ա տալի.— Հալբա՛թ է՛ս դհիցը,— ասում ա։

— Չէ՛,— ասում ա Չոփչին,— մարջ գա՛լիս ես, որ էգուց էդ դհիցը չդուս դա։

— Հա՛, մարջ եմ գալի։

— Ընչի՞ վրեն։

— Թե Դո՛ւ տարար, իմ տուն ու տեղը, մալ ու դոլվաթը քոմ-մա քեզ. թե ես տարա՝ էդ էրկու աղջիկն ինձ։ Լա՛ւ։

— Լա՛ւ,— ասում ա Չոփչին,— թող ըտենց ըլնի։

Հեգսի օրը, դեռ լիսն ու մութը չբաժանված մի քանի մարդի հեննա վեր են կենում, էթում են քաղաքիցը դուս։

— Բեզրգյա՛նը սաղ ըլնի,— ասում ա,— լաւ վարավուրդ արա, հա՛, տե՛ս արևը ո՞ր դհիցն ա դուս գալի։

Աստու հրամանով էդ օրը արևն էն դհիցն ա դուս գալի, որ դհիցը ամեն օր էր մննում։ Քոմմա մնում են սառած, իրար էրեսի մտիկ անելոն։ Բեզրգյանի հալը հո՛ էլ միք հարցնի՝ սփրթնել ա, դառե պատի ծեփ։

— Հը՛, բեզրգյա՛նը սաղ ըլնի,— ձեն ա տալի Չոփչին,— տա՛րա, թե չէ։

— Տարա՛ր, ինչ կասեմ, տարա՛ր։

— Տարա՛ր։

— Տարա՛ր։

— Տարա՛ր։

— Տարա՛ր, աղպեր, տարա՛ր։ Ինչ ունեմ, չունեմ՝ տո՛ւն, տե՛ղ, մա՛լ, դոլվա՛թ՝ քոմմա մորդ կաթի նման քեզ հալալ ըլնի։

— Զէ՛, բեղրգյա՛նը սաղ ըլնի,— ասում ա Զոփշին,— քու հարստությունը ինձ հարամ ա կացե. ինչ որ դու ինձանից աղաք տարիլ ես՝ վե կունեմ, քունը քեզ ըլնի, շեմ ուղում:

Ըտենց էլ անում ա. իրա հարստությունը, մալ ու դռլվաթը վեր ա ունում, բեղրգյանինը եղ տալի իրան: Զոփշին դառնում ա էլ էն հարուստը, էլ էն հարուստը:

Հեննեն բերած էրկու աղջիկն էլ՝ մինը թագավորի նաղրի տղին ա տալի, մինը՝ վեղրի. օխտն օր, օխտը գշեր դափո՛ւմ, զոռնո՛ւմ, չափ քեֆո՛ւմ, ուրախությո՛ւնով հարսանիք անում:

Աստանից իրեք խնձոր վեր ընկավ. մինն ասողին, մինն ասիլ ավողին, մինն էլ անկաշ դնողին:

